

Θέματα Ιστορίας Θεωρητικής Κατεύθυνσης Γ' Λυκείου 2000

ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ

Θέμα Α.1

A.1.1. Να αποδώσετε με συντομία το περιεχόμενο των πιο κάτω ιστορικών όρων :

α. "κλήριγκ"

β. Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ)

γ. "Κοινωνιολογική Εταιρεία"

(Μονάδες 12)

A.1.2. Για ποιους λόγους δόθηκε προτεραιότητα στην εγκατάσταση των προσφύγων της Μικρασιατικής καταστροφής στη Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη ;

(Μονάδες 6)

A.1.3. Να προσδιορίσετε, αν το περιεχόμενο των ακόλουθων προτάσεων είναι σωστό ή όχι, γράφοντας στο τετράδιό σας την ένδειξη **Σωστό** ή **Λάθος** δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί στην κάθε πρόταση.

Η υλοποίηση προγραμμάτων κατασκευής σιδηροδρομικού δικτύου συνάντησε δυσκολίες, επειδή:

α. δεν υπήρχε κυβερνητικό ενδιαφέρον

β. δεν υπήρχαν διεθνείς σιδηροδρομικοί άξονες ώστε η χώρα να συνδεθεί με αυτούς

γ. το ελληνικό κράτος δεν μπορούσε να εξοικονομήσει τα απαραίτητα κεφάλαια

δ. οι θαλάσσιες μεταφορές περιόριζαν την αποδοτικότητα του σιδηροδρομικού δικτύου

ε. το ενδιαφέρον των ξένων επενδυτών ήταν πολύ μικρό

στ. οι ανάγκες του εμπορίου δεν απαιτούσαν τη δημιουργία σιδηροδρομικού δικτύου

ζ. υπήρχε ήδη στη χώρα αξιόπιστο χερσαίο συγκοινωνιακό δίκτυο.

(Μονάδες 7)

Θέμα Α.2

A.2.1. Ποια ήταν τα κυριότερα σημεία της συμφωνίας της Άγκυρας (10 Ιουνίου 1930);

(Μονάδες 9)

A.2.2. Ο Ιωάννης Μεταξάς στις εκλογές της 26^{ης} Ιανουαρίου του 1936 πήρε μόλις το 4% των ψήφων. Στις 4 Αυγούστου 1936 επιβλήθηκε δικτατορία. Ποιοι λόγοι οδήγησαν στην πολιτική αυτή εκτροπή;

(Μονάδες 8)

A.2.3. Να γράψετε στο τετράδιό σας τα γράμματα της Στήλης Α και δίπλα τον αριθμό της πρότασης από τη στήλη Β που αντιστοιχούν στη σωστή απάντηση.

Στήλη Α	Στήλη Β
α. "ναπαίοι"	1. Επιτροπή από εκπροσώπους έξι Δυνάμεων που ανέλαβαν τη διαχείριση των βασικών κρατικών εσόδων (1898)
β. Τανζιμάτ	2. Εταιρεία που ανέλαβε την κατασκευή φράγματος τεχνητής λίμνης του Μαραθώνα
γ. ΔΟΕ	3. Εταιρεία που ανέλαβε την εκμετάλλευση των μεταλλευμάτων του Λαυρίου
δ. ΟΥΛΕΝ	4. Άλλη ονομασία του ρωσικού κόμματος 5. Περίοδος συνταγματικών μεταρρυθμίσεων που έδιναν διευρυμένα δικαιώματα στους χριστιανούς της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

(Μονάδες 8)

Θέμα Β.1

Το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας
Μ.Ο. δεκαετιών 1860 - 1870 και 1900 - 1910

ΕΙΔΟΣ	1860 - 1870		1900 - 1910	
	Εισαγωγές	Εξαγωγές	Εισαγωγές	Εξαγωγές
Αγροτικά προϊόντα	31%	63%	36%	75%
Βιομηχανικά προϊόντα	24%	7%	30%	2%
Πρώτες ύλες	12%	17%	18%	22%

- α.** Αφού μελετήσετε τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα και με βάση της ιστορικές σας γνώσεις να προσδιορίσετε τις παραγωγικές δυνατότητες της Ελλάδας κατά τις δεκαετίες στις οποίες αναφέρεται ο πίνακας και να σχολιάσετε τις διακυμάνσεις των εξαγωγών και εισαγωγών.
(Μονάδες 15)
- β.** Ποια ήταν η σημασία του εξωτερικού εμπορίου για την οικονομία της χώρας την ίδια περίοδο ;
(Μονάδες 10)

Θέμα Β.2

Να διαβάσετε προσεκτικά το κείμενο που ακολουθεί :

Ο Ιωάννης Μακρυγιάννης (πληρεξούσιος Αθηνών, αυτοχθονιστής) υποστήριξε τον αποκλεισμό των ετεροχθόνων από τις δημόσιες θέσεις : "Αυτοί [οι ετεροχθόνες] εκάθησαν τόσα χρόνια και έτρωγαν ψωμί και έφεραν την πατρίδα μας άνω - κάτω. Ας καθίσωμεν τώρα και ημείς να φάγωμεν ψωμί".

Ο Ευστάθιος Σίμος (πληρεξούσιος Ηπειρωτών, ετεροχθονιστής) : "Εν μόνον ήτο το βέβαιον, ότι ολίγον ή πολύ, μικρόν ή μέγα μέρος της από τα αίματα πλημμυρούσης [ελληνικής] γης ήθελεν μείνει ελεύθερον αυτό το μέρος έπρεπε να είναι η κοινή πατρίς όλων των επαναστησάντων Ελλήνων, όλων των κατοίκων των επαρχιών εκείνων όσοι εις τον πόλεμον ηγωνίσθησαν, έπαθον, κατεστράφησαν. Ιδού η μεγάλη συνθήκη, η συνδέσασα τας επαναστατησάσας ελληνικάς επαρχίας, ιδού το μέγα προς αλλήλους συνάλλαγμα των Ελλήνων γραφέν όχι με μελάνην, αλλά με αίμα. Ήτο ένωσις ειλικρινής, ήτο ένωσις αδελφική".

Από το βιβλίο :

Ι. Δημάκης, Η Πολιτειακή Μεταβολή του 1843 και το Ζήτημα των Αυτοχθόνων και Ετεροχθόνων.

- α.** Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις, πως κρίνετε τις αντιτιθέμενες απόψεις που εκφράζουν οι Ιωάννης Μακρυγιάννης και ο Ευστάθιος Σίμος στο κείμενο;
(Μονάδες 12)
- β.** Παρόμοιο πρόβλημα, όπως αυτό των αυτοχθόνων - ετεροχθόνων, δημιουργήθηκε μετά τη Μικρασιατική καταστροφή. Πώς εκφράστηκε η διάσταση γηγενών - προσφύγων στην κοινωνική ζωή;
(Μονάδες 13)

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Θέμα Α.1

Α.1.1.

- α.** Ο όρος "**κλήριγκ**" κυριάρχησε προοδευτικά στο εξωτερικό εμπόριο κατά τη δεκαετία του 1930 και προσδιορίζει μια μέθοδο διακανονισμού σύμφωνα με την οποία οι διεθνείς συναλλαγές δεν γίνονταν με βάση το μετατρέψιμο συνάλλαγμα αλλά με βάση διακρατικές συμφωνίες που κοστολογούσαν τα προς ανταλλαγή προϊόντα και φρόντιζαν να ισοσκελίσουν την αξία των εισαγωγών με την αντίστοιχη των εξαγωγών, στο πλαίσιο ειδικών λογαριασμών. Για μια χώρα όπως η Ελλάδα, όπου οι συναλλαγές με το εξωτερικό ήταν έντονα ελλειμματικές, η διαδικασία αυτή, πέρα από τα αρνητικά, είχε και θετικά στοιχεία. (βλ. σελ. 56 σχολικού βιβλίου).
- β.** Η Επιτροπή **Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ)** υπήρξε ένας αυτόνομος οργανισμός με πλήρη νομική υπόσταση, η οποία ιδρύθηκε το Σεπτέμβριο του 1923 με πρωτοβουλία της *Κοινωνίας Των Εθνών* (ΚΤΕ), με έδρα την Αθήνα. Βασική αποστολή της ήταν να εξασφαλίσει στους πρόσφυγες παραγωγική απασχόληση και οριστική στέγαση. (βλ. σελ. 155 σχολικού βιβλίου).
- γ.** Τα αριστερά κόμματα αρχικά ήταν ομάδες με σοσιαλιστικές ιδέες, συνήθως ξένες προς την κοινωνική βάση στην οποία ήθελαν να απευθυνθούν, και αντιμετώπιζαν δυσκολίες συνεννόησης και κομματικής συσπείρωσης. Σοβαρότερη από όλες αυτές τις ομάδες ήταν η **Κοινωνιολογική Εταιρεία**, η οποία ξεκίνησε από μερικούς διανοούμενους ως αριστερός μεταρρυθμιστικός σύνδεσμος, με στόχο να προπαγανδίσει πολιτικές θέσεις και στη συνέχεια να ιδρύσει κόμμα. Επιζητούσε για όλα τα μέλη της κοινωνίας ισότητα ευκαιριών, κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής και διανομή των αγαθών ανάλογα με τις ανάγκες καθενός, πράγμα που θα μπορούσε να υλοποιηθεί με τη σταδιακή αναμόρφωση της οικονομίας και τη συνταγματική μεταβολή. Για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι έπρεπε να οργανωθούν οι εργάτες σε επαγγελματικές ενώσεις και να ιδρύσουν κόμμα. Πράγματι στα μέσα του 1910 οι Κοινωνιολόγοι ίδρυσαν το *Λαϊκό Κόμμα*, με αρχηγό τον *Αλέξανδρο Παπαναστασίου*. [Βασικές προγραμματικές δηλώσεις του ήταν η αναμόρφωση του πολιτικού συστήματος και η επιβολή αρχών κοινωνικής δικαιοσύνης. Στις δεύτερες εκλογές του 1910 εξελέγησαν 7 υποψήφιοι του κόμματος, οι οποίοι παρείχαν κριτική υποστήριξη στους Φιλελεύθερους]. (βλ. σελ. 95 σχολικού βιβλίου).

Α.1.2.

Η ΕΑΠ έδωσε προτεραιότητα στην εγκατάσταση των προσφύγων στη Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη για τους εξής λόγους:

- ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθούν τα μουσουλμανικά κτήματα και τα κτήματα των Βουλγάρων μεταναστών (σύμφωνα με τη συνθήκη του Νεϋγύ). Αυτό θα καθιστούσε τους πρόσφυγες αυτόντες σε σύντομο χρονικό διάστημα και θα συντελούσε στην αύξηση της αγροτικής παραγωγής,
- θα καλυπτόταν το δημογραφικό κενό που είχε δημιουργηθεί με την αναχώρηση των Μουσουλμάνων και των Βουλγάρων και τις απώλειες που προκάλεσαν οι συνεχείς πόλεμοι (1912 -1922). Επιπλέον, έτσι εποίκίζονταν

παραμεθόριες περιοχές. (βλ. σελ. 156 σχολικού βιβλίου).

Σημείωση: Σε σχέση με το δεύτερο λόγο, για τον οποίο δόθηκε από την ΕΑΠ προτεραιότητα στην εγκατάσταση των προσφύγων στη Δυτική Θράκη και τη Μακεδονία, μπορούν συμπληρωματικά να αναφερθούν τα εξής δεδομένα του σχολικού βιβλίου (σελ. 168 - 169) : Σημαντικότερες ήταν οι επιπτώσεις από την άφιξη των προσφύγων στην εθνολογική σύσταση του πληθυσμού της Ελλάδας. Το 1920 η Ελλάδα είχε 20 % μη Έλληνες ορθόδοξους, ενώ το 1928 μόλις 6%. Ο ελληνικός πληθυσμός της Δυτικής Θράκης και της Ηπείρου αυξήθηκε, ενώ η Κρήτη, η Λέσβος και η Λήμνος εξελληνίστηκαν πλήρως. Η κυριότερη όμως μεταβολή στην εθνολογική σύσταση λόγω της εγκατάστασης των προσφύγων συνέβη στη Μακεδονία. Το ποσοστό των μη Ελλήνων ορθοδόξων που ήταν 48% το 1920, έπεσε στο 12% το 1928. Η ενίσχυση του ελληνικού χαρακτήρα της Μακεδονίας είχε μεγάλη σημασία για τη διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας της Ελλάδας. Εξάλλου, αραιοκατοικημένες περιοχές της Βόρειας Ελλάδας, κάποιες από αυτές παραμεθόριες, εποίκιστηκαν από πρόσφυγες. Με τον τρόπο αυτό κατοχυρώθηκαν οι νέες περιοχές που ενώθηκαν με την Ελλάδα μετά τους Βαλκανικούς πολέμους και ενσωματώθηκαν στον εθνικό κορμό.

A.1.3.

α. Λάθος, **β.** Λάθος, **γ.** Σωστό, **δ.** Σωστό. **ε.** Σωστό, **στ.** Σωστό, **ζ.** Λάθος

Θέμα A.2

A.2.1.

Στις 10 Ιουνίου 1930 υπογράφηκε η Συμφωνία της Άγκυρας που αποτελούσε το οικονομικό σύμφωνο μεταξύ των δύο χωρών. Τα κυριότερα σημεία του ήταν :

- Ρύθμισε το ζήτημα των Ελλήνων ορθοδόξων της Κωνσταντινούπολης και των μουσουλμάνων της Θράκης, καθώς και των «φυγάδων».
- Όριζε ότι οι ανταλλάξιμες μουσουλμανικές περιουσίες στην Ελλάδα και οι ελληνικές στην Τουρκία περιέρχονταν στην κυριότητα του Ελληνικού και Τουρκικού Δημοσίου, αντίστοιχα.
- Προέβλεπε αμοιβαία απόσβεση των οικονομικών υποχρεώσεων μεταξύ των δύο χωρών.

A.2.2.

Το δημοψήφισμα της 3^{ης} Νοεμβρίου 1935 έδωσε τέλος στην αβασιλευτή δημοκρατία με ποσοστό 97,6%, προΐόν πρωτόγνωρης νοθείας και τρομοκρατίας. Μετά την άφιξη του βασιλιά, το καθεστώς Κονδύλη αποσύρθηκε από την εξουσία. Ο Γεώργιος Β', έχοντας την υποστήριξη των βασιλικών αξιωματικών, ακολούθησε προσωπική πολιτική. Διέλυσε την Εθνοσυνέλευση και προκήρυξε εκλογές για τις 26 Ιανουαρίου 1936. Στη νέα Βουλή, οι Αντιβενιζελικοί είχαν μια έδρα περισσότερη από τους αντιπάλους τους και κανείς δεν μπορούσε να σχηματίσει κυβέρνηση. Στις 27 Απριλίου, επειδή τα μεγάλα κόμματα αδυνατούσαν να συνεννοηθούν για το σχηματισμό κυβέρνησης, καθώς το Κομμουνιστικό Κόμμα δεν ήθελε να υποστηρίξει κυβέρνηση Φιλελευθέρων, έδωσαν ψήφο εμπιστοσύνης στον Ι. Μεταξά, ο οποίος είχε πάρει μόλις το 4% των ψήφων στις εκλογές. Ο δρόμος για την υλοποίηση των δικτατορικών σχεδίων του Μεταξά ήταν πλέον ανοιχτός. Έτσι, την 4η Αυγούστου 1936, με την προσυπογραφή των περισσότερων υπουργών και με την πρόφαση του κομμουνιστικού κινδύνου λόγω επικείμενης 24ωρης

πανελλαδικής απεργίας, ο Μεταξάς, με τη σύμφωνη γνώμη του βασιλιά, ανέστειλε την ισχύ βασικών άρθρων του συντάγματος και διέλυσε τη Βουλή. Ο Μεταξάς ήταν σε όλη του τη σταδιοδρομία εχθρός του κοινοβουλευτισμού και υποστηρικτής αυταρχικών μεθόδων στην πολιτική. Όταν του δόθηκε η ευκαιρία, έκανε πράξη τις θεωρίες του. Η δικτατορία του Μεταξά έβαλε τέλος στη Δημοκρατία του Μεσοπολέμου και σε μια ολόκληρη εποχή της πολιτικής ιστορίας της Ελλάδας. (βλ. σελ. 110 - 112 σχολικού βιβλίου).

Στα πλαίσια της διερεύνησης των λόγων που οδήγησαν στην πολιτική αυτή εκτροπή πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη οι συνέπειες της Μικρασιατικής καταστροφής. Η διαρκής υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου ευρέων τμημάτων του πληθυσμού επηρέασε την εξέλιξη των κομμάτων κατά την περίοδο αυτή. Όταν σταμάτησε να βρίσκεται η εξωτερική πολιτική στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος, ήλθαν εντονότερα στο προσκήνιο οι συγκρούσεις συμφερόντων οικονομικού και κοινωνικού χαρακτήρα. Σε πολλούς ανθρώπους (ανεξαρτήτως πολιτικής τοποθέτησης) επήλθε κόπωση από τη μόνιμη πολιτική αστάθεια και από τη διαρκή όξυνση που καλλιέργησαν τα κομματικά επιτελεία και τα πραξικοπήματα αξιωματικών. Σ' αυτήν προστέθηκε η δυσανεμία για τις διαμάχες συμφερόντων πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής υφής, καθώς και για την πληθώρα των διαφορετικών πολιτικών ιδεολογιών. Έτσι, ο Μεταξάς δεν χρειάστηκε να ασκήσει βία για να επιβάλει, το 1936, τη δικτατορία του. (βλ. σελ. 101 -102 σχολικού βιβλίου)

A.2.3.

A - 4, β - 5, γ - 1, δ - 2

Θέμα Β.1

B.1.α.

Αν λάβουμε υπόψη τις παραγωγικές δυνατότητες της Ελλάδας στη διάρκεια του πρώτου αιώνα της ανεξαρτησίας της, δεν πρέπει να μας εκπλήσσει το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του εξαγωγικού της εμπορίου αφορούσε γεωργικά προϊόντα. Η γενική τάση μάλιστα οδηγούσε προς τη διεύρυνση του ποσοστού των εξαγωγών αγροτικών προϊόντων, που έφτασαν να αντιπροσωπεύουν τα 3/4 των συνολικών εξαγωγών στη δεκαετία του 1900-1910. Στην κατηγορία αυτή την πρώτη θέση είχε η σταφίδα, που από μόνη της πλησίαζε σε αξία το 1/2 των συνολικών εξαγωγών. Ακολουθούσε με μεγάλη διαφορά το ελαιόλαδο και μετά το 1900, το κρασί. Εκτός από τα παραπάνω είδη, εξαγόταν μικρές ποσότητες φυτικών προϊόντων για βιομηχανική επεξεργασία, το βαμβάκι, για παράδειγμα, την εποχή του αμερικανικού εμφυλίου ή ο σταθερά ανερχόμενος καπνός, που όμως αντιπροσώπευε ακόμα ασήμαντο ποσοστό των εξαγωγών (2-3%). Μέχρι το 1880 επίσης υπήρχε σημαντική εμπορική κίνηση στα κατεργασμένα δέρματα, η οποία όμως σχεδόν εξαφανίστηκε στη συνέχεια. Στην κατηγορία των πρώτων υλών, τις εξαγωγές συμπλήρωναν τα μεταλλευτικά προϊόντα, που από το τέλος του 19ου αιώνα πλησίαζαν το 1/5 της συνολικής αξίας των εξαγωγών. Επρόκειτο κυρίως για μόλυβδο, για μαγγανιούχα μεταλλεύματα, για σμύριδα και θηραϊκή γη. Οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων ήταν κυριολεκτικά ασήμαντες.

Στις εισαγωγές, τα αγροτικά είδη αντιπροσώπευαν σταθερά το 1/3 (σε αξία) του συνόλου. Στην πρώτη θέση βρίσκονταν τα δημητριακά, το σιτάρι ιδιαίτερα, καθώς η εγχώρια παραγωγή δεν ήταν σε να καλύψει τις επισιτιστικές ανάγκες του πληθυσμού. Παρατηρούμε λοιπόν πως παρότι την περίοδο 1860 -1870 τα αγροτικά προϊόντα αντιπροσωπεύουν το 63% των εξαγωγών, συμμετέχουν με ένα εξίσου μεγάλο ποσοστό της τάξης του 31% και στις εισαγωγές. Το ίδιο

συμβαίνει και κατά την περίοδο 1900 -1910 με τη διαφορά όμως πως εδώ υπάρχει αυξητική τάση στα ποσοστά εισαγωγών (36%) και εξαγωγών (75%) αγροτικών προϊόντων. Η διεύρυνση των εξαγωγικών και εισαγωγικών δραστηριοτήτων της Ελλάδας συνδέεται κυρίως με την αύξηση της έκτασης της χώρας (προσάρτηση Ιονίων νήσων το 1864 και Θεσσαλίας το 1881) και τη συνακόλουθη αύξηση του πληθυσμού (κατά 2,5 φορές), που μεγάλωσε τις ανάγκες σε κατανάλωση άρα και σε εισαγωγές. Η αύξηση των εξαγωγών ειδικότερα σχετίζεται και με τη σημαντική διανομή των εθνικών γαιών που έγινε ύστερα από σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις της περιόδου 1870 - 1871 βάσει των οποίων από το 1870 ως το 1911 διανεμήθηκαν 2.650.000 στρέμματα σε 370.000 παραχωρητήρια. (Βλ. σελ. 27 σχολικού βιβλίου).

Στον τομέα των βιομηχανικών προϊόντων οι εξαγωγές παρουσιάζονται κυριολεκτικά ασήμαντες ειδικά στη δεύτερη περίοδο (1900 - 1910) λόγω της πίεσης των εισαγόμενων προϊόντων και του εξωτερικού ανταγωνισμού αλλά και της ύφεσης και της στασιμότητας στη βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας μέχρι το 1912 - 1913. (Βλ. σελ. 32 - 33 σχολικού βιβλίου). Μικρή αύξηση παρουσιάζει το ποσοστό των εισαγωγών που αποδεικνύει αφενός την ανυπαρξία της ελληνικής βιομηχανίας και αφετέρου τις μικρές οικονομικές δυνατότητες της Ελλάδας για μεγαλύτερες εισαγωγές (: περιορισμένη αγοραστική δύναμη των κατοίκων). (Βλ. σελ. 19 σχολικού βιβλίου). Στα βιομηχανικά προϊόντα που εισάγονταν κυριαρχούσαν τα υφάσματα και τα νήματα, ενώ προοδευτικά μεγάλωναν τα ποσοστά των ορυκτών (άνθρακας), της ξυλείας, των χημικών προϊόντων και των μηχανημάτων.

Οι πρώτες ύλες, απαραίτητη προϋπόθεση για τη βιομηχανική ανάπτυξη μιας χώρας, είναι ένα είδος που λείπει από την Ελλάδα, (Βλ. σελ. 33 σχολικού βιβλίου) κατά συνέπεια καθίσταται αναγκαία η εισαγωγή τους. Στην περίοδο 1860 - 1870 το ποσοστό εισαγωγής των πρώτων υλών είναι περιορισμένο στο 12%, γεγονός που οφείλεται στην απουσία σύνθετων βιομηχανικών συγκροτημάτων κατά τις πρώτες δεκαετίες της ανεξαρτησίας. (Βλ. σελ. 32). Η αύξηση, από 12% σε 18%, του ποσοστού των εισαγωγών πρώτων υλών στην περίοδο 1900 - 1910 συνδέεται με την αλλαγή των όρων στη βιομηχανία στα τελευταία χρόνια του 19^{ου} αιώνα και, κυρίως, στα πρώτα χρόνια του 20ού, όταν στην Ελλάδα δημιουργήθηκε βιομηχανικό δυναμικό σχετικά σταθερού, πολυδιάστατο, με τάσεις ανάπτυξης της βαριάς βιομηχανίας, της μεταλλουργίας, της ναυπηγικής και της τσιμεντοβιομηχανίας, η οποία πρωτοεμφανίστηκε στις αρχές του νέου αιώνα. Στον τομέα των εξαγωγών πρώτων υλών, η χώρα μετά το 1860 αξιοποίησε την ικανοποιητική ποικιλία κοιτασμάτων διοχετεύοντας τα μεταλλευτικά της προϊόντα στα βιομηχανικά κράτη της Δυτικής Ευρώπης με χαρακτηριστικό παράδειγμα την εξόρυξη μολύβδου (σημαντικό ποσοστό του οποίου απορροφούσε η Αγγλία) στο Λαύριο που γνώρισε σημαντική άνθηση, και πρόσθεσε στις ελληνικές εξαγωγές προϊόντα αξίας πολλών εκατομμυρίων δραχμών. (Βλ. σελ. 27 - 28)

B.1.β.

Προς τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα δημιουργήθηκε στις μεγαλύτερες πόλεις μια άξια λόγου εμπορική κίνηση η οποία όμως, σε μεγάλο ποσοστό, τροφοδοτήθηκε από εισαγόμενα καταναλωτικά προϊόντα.

Για τους ίδιους λόγους [που καθήλωναν σε χαμηλά επίπεδα την εσωτερική εμπορική κίνηση σε ολόκληρο το 19^ο αιώνα], το εμπόριο της χώρας συνδέθηκε με το εξωτερικό, από τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας. Έτσι λοιπόν, όταν εξετάζουμε το εμπόριο της Ελλάδας μέχρι το 1913, εννοούμε βασικά το εξωτερικό εμπόριο. Και καθώς αυτό το τελευταίο ήταν σχεδόν μόνιμα παθητικό για τη χώρα, η Ελλάδα δηλαδή αγόραζε από το εξωτερικό πολύ περισσότερα

από όσα πωλούσε εκεί, το βασικό πρόβλημα ήταν το ισοζύγιο πληρωμών, η σχέση δηλαδή ανάμεσα στην αξία των εισαγωγών και των εξαγωγών. Παρ' όλα αυτά, η σημασία του εμπορίου ήταν μεγάλη. Όχι μόνο συνέβαλλε στην αντιμετώπιση του επισιτιστικού προβλήματος της χώρας, αλλά ταυτόχρονα αποτελούσε και την πλέον αξιόπιστη πηγή εσόδων για τα δημόσια ταμεία. Το έσοδα των τελωνείων αποτελούσαν πραγματικά ένα σημαντικό ποσοστό των δημοσίων εσόδων.

Θέμα Β.2

Β.2.α.

Οι προσπάθειες αποκατάστασης του προσφυγικού στοιχείου κατά τα πρώτα χρόνια της Οθωμικής περιόδου προκάλεσαν αντιδράσεις. Η παρουσία μορφωμένων προσφύγων σε δημόσιες θέσεις όπως και για τις διακρίσεις τους στην πολιτική ζωή προκάλεσαν μεγάλη δυσφορία στους άλλους Έλληνες. Κατηγορούσαν τους ομογενείς πρόσφυγες γενικά, επειδή διαπίστωναν ότι, ενώ αυτοί είχαν αγωνιστεί για να απελευθερώσουν τη χώρα παραγκωνίζονταν τώρα από τους νεοφερμένους. Η στάση αυτή υποδήλωνε την ύπαρξη ενός βαθύτερου ανταγωνισμού, τον οποίο προκαλούσε η συνύπαρξη του ντόπιου ελληνικού στοιχείου (αυτόχθονες) και του προσφυγικού αλλά ομογενούς (ετερόχθονες). Το θέμα των σχέσεων αυτοχθόνων και ετεροχθόνων, που δίχασε την κοινή γνώμη, παρουσιάστηκε στο πολιτικό πεδίο ως διαμάχη στις θυελλώδεις συζητήσεις της Εθνοσυνέλευσης που συνήλθε μετά την επανάσταση της 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1843. Ο ανταγωνισμός αυτός έφτασε στο σημείο να αμφισβητηθεί το δικαίωμα απόκτησης της ιδιότητας του Έλληνα πολίτη στους ετερόχθονες και να χρειαστεί ειδική νομοθετική ρύθμιση για να τακτοποιηθεί.

Ο Ιωάννης Μακρυγιάννης, πληρεξούσιος Αθηνών, εκφράζει τις απόψεις των αυτοχθόνων και ανήκει σ' αυτούς που ζητούσαν την απομάκρυνση από δημόσιες θέσεις όλων αυτών που είχαν εγκατασταθεί στην Ελλάδα μετά την Επανάσταση, περιορίζοντας τις θέσεις απασχόλησης για τους αγωνιστές και τις οικογενειές τους. Απαίτηση των αυτοχθονιστών ήταν η συνταγματική απαγόρευση της κατάληψης δημοσίων θέσεων από τους ετερόχθονες (συνεπώς και την απόλυση όσων ήδη κατείχαν δημόσιες θέσεις). Ο Μακρυγιάννης στο λόγο του καυτηριάζει την καπήλευση του όρου «πατριωτισμός» από τους άκαπνους και απόλεμους κατά τη γνώμη του ετερόχθονες και προωθεί την ηθική και υλική δικαίωση των πραγματικών αγωνιστών αποκαλύπτοντας τη διαδεδομένη αντίληψη της ανταποδοτικής λειτουργίας του ελεύθερου κράτους προς αυτούς, που πολέμησαν για τη δημιουργία του.

Ορισμένοι πληρεξούσιοι αντίθετα εναντιώθηκαν σε κάθε συνταγματική ρύθμιση που θα καθιέρωνε διακρίσεις μεταξύ των Ελλήνων. Ο Ευστάθιος Σίμος, πληρεξούσιος Ηπειρωτών, επιδιώκει την άμβλυση των πνευμάτων φορτίζοντας συναισθηματικά το λόγο του και εκφράζει έμμεσα τις απόψεις των ετεροχθονιστών χαρακτηρίζοντας το ελεύθερο ελληνικό κράτος κοινή πατρίδα όλων των Ελλήνων που αγωνίστηκαν για την απελευθέρωση. Υποστηρίζει ότι στα περιορισμένα όρια της Ελλάδας δεν συμπεριελήφθησαν όλες οι περιοχές που είχαν επαναστατήσει ή είχαν προσφέρει με οιονδήποτε τρόπο υπηρεσίες στον Αγώνα, συνεπώς κάθε αποκλεισμός ετεροχθόνων από τα δικαιώματα των Ελλήνων του ελεύθερου κράτους είναι άδικος εφόσον η έναρξη του αγώνα της ανεξαρτησίας και η επανάσταση στο σύνολό της υπήρξε αποτέλεσμα ομόθυμης κοινής προσπάθειας, άρα όλοι όσοι συνέβαλαν σ' αυτή δικαιούνται, ανεξάρτητα από τον τόπο της καταγωγής τους, να καρπώνονται τα αγαθά της.

Το θέμα των δικαιωμάτων των ετεροχθόνων στην Εθνοσυνέλευση έδειξε τη βαθύτερη διάσταση που υπήρχε στην κοινωνία της εποχής. Με τη διαμάχη αυτή αναδείχθηκαν τα προβλήματα συμβίωσης του ντόπιου ελληνικού και του νεοφερμένου ομογενούς στοιχείου στο μικρό νεοσύστατο κράτος. (βλ. σελ. 133 - 135 σχολικό βιβλίο).

B.2.β.

Σε γενικές γραμμές υπήρχε διαφορά νοοτροπίας και ιδιοσυγκρασίας μεταξύ προσφύγων και γηγενών. Οι γηγενείς αναφέρονται συχνά στο ήθος των προσφύγων (κυρίως των αστών), στη ροπή τους για διασκέδαση και την κοσμοπολίτικη συμπεριφορά αυτών και των γυναικών τους. Οι πρόσφυγες από τη μεριά τους μιλούσαν για το χαμηλό μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο των ντόπιων και πρόβαλλαν την ελληνικότητα τους, την οποία οι ντόπιοι συχνά αμφισβητούσαν.

Η διάσταση προσφύγων και γηγενών εκφράστηκε εκτός από την οικονομική και πολιτική και στην κοινωνική ζωή. Οι πρόσφυγες που κατοικούσαν στους συνοικισμούς ήταν απομονωμένοι, δεν είχαν συχνές επαφές με ντόπιους και προτιμούσαν να συνάπτουν γάμους μεταξύ τους. Δεν συνέβαινε το ίδιο με τους πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν μέσα στις πόλεις ή τα χωριά. Ο χώρος εργασίας, το σχολείο, η εκκλησία και κυρίως η γειτονιά έδιναν ευκαιρίες επικοινωνίας με τους ντόπιους. Σιγά - σιγά άρχισαν να συνάπτονται μικτοί γάμοι, που με την πάροδο του χρόνου γίνονταν όλο και περισσότεροι. Η αντίθεση μεταξύ προσφύγων και γηγενών, σε ελάχιστες περιπτώσεις πήρε τη μορφή ανοικτής σύγκρουσης. Ο όρος «πρόσφυγας», όμως, είχε στην κοινή συνείδηση υποτιμητική σημασία, για πολλά χρόνια. Η διαχωριστική γραμμή μεταξύ προσφύγων και γηγενών έπαψε να υπάρχει μετά τη δεκαετία του 1940. Αλλά και από πιο πριν οι πρόσφυγες πρώτης γενιάς και αργότερα τα παιδιά και τα εγγόνια τους συμμετείχαν σε όλες τις δραστηριότητες στη νέα πατρίδα τους.